

Tomi Reich

Tordai emlékek

Filozófia

Lehettem körülbelül hét éves amikor először hallottam azt a szót hogy "filozófia". Fogalmam sem volt hogy mit jelentett. Anyámhoz fordultam és megkérdeztem: "Mami, mi az hogy filozófia?" Mami gondolkodott néhány másodpercet, majd így válaszolt: "Tudod fiam, ez egy nagyon bonyolult dolog. Ezt nem lehet csak úgy kapásból megmagyarázni. Aztán te úgysem értenéd meg, mert még túl fiatal vagy. Majd megnősz és mikor nagy leszel, meg fogod érteni." Mondanom sem kell hogy ez a válasz egyáltalán nem elégített ki.

Apámhoz fordultam a kérdéssel. Érdekes, ugyanazt a választ kaptam tőle is ! "Ezek biztosan összebeszéltek mert nem akarják hogy tudjam hogy mi az a filozófia!" – így morfondíroztam magamban.

De vajon mi lehet? Talán valami varázs szó ami megnyit egy titkos kapút ? (mint az "Ali Baba és a negyven rabló"-ban). Vagy valami ami az emberi test intim részeivel kapcsolatos ? "Nem baj", mondtam magamban, "nemsokára itt a nyári vakáció, akkor majd utazunk Marosvásárhelyre, ott majd megkérdezem a nagybácsikat, nagynéniket, ők majd megmondják nekem az igazat!"

Marosvásárhelyre csakugyan elutaztunk, a kérdést feltettem, de sajnos a válasz nem hozott semmi újat számomra. "Ez nem lehet véletlen hogy mind ugyanazt mondják!", mondtam magamban. "Ez egy összeesküvés! Ellenem! Csak tudnám hogy miért? Hiszen én nem tettem semmi rosszat!"

Nagyon lehangolt voltam egy ideig, de aztán elhatároztam hogy végire járok a dolognak! És csakugyan, egy szép nap zseniális ötletem támadt: Szóval, mi az a filozófia? Hát ez nagyon egyszerű:

Volt egyszer egy ember akinek Filozó volt a neve. Ennek az embernek volt egy fia. És mivelhogy a Filozónak volt a fia, mindenki úgy nevezte hogy Filozófia. Hát kérem, ez a filozófia!

Egyszerű, nem?

Dege bácsi

A múlt század negyvenes vagy ötvenes éveiben, ha valaki végig sétált kis városunk főutcáján, már messziről megláthatott egy cégtáblát amelyre nagy, aranszinű betűkkel fel volt írva:

DEGE ANTAL
TINICHIGIU
BÁDOGOS

Bent, a műhelyben, szörnyű zűrzavar közepette, ott dolgozott, szorgoskodott, a tulajdonos akit mindenki csak Dege bácsinak szólított.

Lehettem talán tizenkét éves amikor megismertem. Már nem volt fiatal. Jó ötvenesnek néztem. Magas volt, szélesvállú, izmos. Nagy bajusza volt és kék szemei, amelyek mindig könnyesek voltak. Nem, Dege bácsi nem volt sírós természetű, csak részeg! Mindig! De a munkáját végezte pontosan, lelkiismeretesen és amit a kliens megrendelt, az mindig idejében kész volt.

Dege bácsinak egyetlen fia volt, a Miklós. Ő is ott dolgozott a bádogos műhelyben. Harminc éves lehetett: magas, szélesvállú, izmos, kék szemű, mint az apja. Sajnos az iszákosságot is örökölte.

A Dege bácsi műhelye elég nagy volt és egy része mindig ki volt adva bérbe. Azokban az években Gyula bácsi volt a bérlő. Gyula bácsi a Tibinek volt a nagybátyja, Tibi meg az én legjobb barátom volt. "Hivatalosan", Gyula bácsi lakatos és esztergályos volt, de főleg bicikli javításokat vállalt. Az akkori biciklik bizony elég silányak voltak, úgy hogy Gyula bácsinak akadt munkája bőven. Tibinek is volt biciklijje, meg nekem is, tehát mi is a Gyula bácsi kliensei voltunk.

Egy szép nap, mikor éppen nála voltunk, Dege bácsi oda jött és megkérdezte hogy tudjuk-e a Miatyánkot és a Hiszekegyet? Erre Gyula bácsi közbe lépett és megmagyarázta neki hogy mi nem vagyunk keresztények, tehát nekünk ezt nem kell tudni. Dehát Dege bácsi nem tágitott és ott helyben ledarálta a Miatyánkot és a Hiszekegyet elejétől végig. Aztán a lelkünkre kötötte hogy tanuljuk meg, kívülről, mind a kettőt, mert ha mégegyszer jövünk, ő ki fog hallgatni.

Ezek után visszatért a munkájához. Miközben dolgozott, gyakran énekelt mindenféle népdalokat, de volt egy, amit különösen kedvelt. Már nem emlékszem a dalra, csak erre az egy sorra, a refrénből:
"Itt nyugszik egy jó borivó magyar gyermek..."

Így teltek Dege bácsi napjai, munkálkodva, dalolva, és mikor nem látta senki, jó nagyokat húzott a pálinkás üvegből.

A szép, meleg, nyári napokban, gyakran jártunk az Aranyosra, fürödni, úszni. A társaság mindig ugyanaz volt: Gyula bácsi meg a lánya Jutka, Miklós, Tibi, meg én.

A fürdőruhát már otthon felvettük, úgy hogy mikor elérkeztünk az Aranyosra, csak le kellett vetni az inget meg a nadrágot és úsgyé, be a vízbe! Egy jó órát úszkáltunk, utána ki a partra, a forró homokba. Aztán tüzet raktunk, szalonnát süttünk, amit jó étvággyal megettünk, kenyérral, paradicsommal, vörös hagymával. Aztán napoztunk, kártyáztunk, vicceket meséltünk. Az élet szép volt.

Ez így ment, éveken keresztül, minden nyáron.

Egy szép, őszi nap, szomorú hírt kaptunk: Miklós barátunk meghalt. A sok alkohol tönkre tette a máját. Rengetegen jöttek a temetésre, hiszen kis városunkban majdnem mindenki mindenkit ismert. Persze, mi is jelen voltunk: Gyula bácsi, Jutka, Tibi, meg én. Aztán vége volt a temetésnek, az emberek szétszéledtek, mi is hazafelé ballagtunk, szomorúan, szótlanul.

Már majdnem otthon voltunk mikor összenéztem Tibivel és elmosolyogtunk. Szinte egyszerre kérdeztük egymástól: "Mond, te mire gondoltál?" Kiderült hogy mindketten ugyanarra gondoltunk: vajon Dege bácsi be fogja vésetni a Miklós sírkővére hogy: "Itt nyugszik egy jó borivó magyar gyermek"?

A választ sohasem tudtuk meg, pedig könnyen megkaphattuk volna. Csak ki kellett volna sétálni a temetőbe és megkeresni Miklós sírját. De ezt nem tettük meg soha. Nem mintha fizikailag nehezünkre esett volna. Egyszerűen azért mert sohasem tudtunk megbékülni a gondolattal hogy Miklós barátunk már nincs az élők között.

Motorbicikli, piknik és pizstráng

Öt éves voltam mikor nagyapám először elvitt Benách bácsi műtermébe. Később sokszor mesélte hogy állandóan sírtam és nem akartam olyan pózokat vágni mint ahogy Benách bácsi kérte. Pedig Benách bácsi nem volt sem orvos, sem fogorvos, "csak" fényképész. Látván a helyzetet, nagytata előkotorászott a zsebéből egy cukorkát és a számba nyomta. Ettől kissé lecsillapodtam, úgy hogy Benách bácsinak mégis sikerült csinálnia rólam néhány jó fényképet. Miután a fényképek elkészültek, nagytata gondosan beragasztotta őket a nagy családi albumba. Néha együtt nézegettük és mikor a fent említett képeket szemléltük, mindig megkérdezte hogy voltaképpen miért sírtam? Én rendszerint azt válaszoltam hogy nem tudom, vagy nem emlékszem, pedig tudtam, de szégyeltem bevallani. Az igazság az volt hogy féltem. Benách bácsitól féltem. Pedig ő nem volt rossz ember, csak annak látszott.

Közép termetű volt, zömök, szélesvállú. A tekintete mindig szigorú és gyanakvó volt. Ritkán beszélt, akkor is csak a legszükségesebbet. Mosolyogni, nevetni, sohasem láttam. Azt hiszem, mások sem. Benách bácsi Oroszországban született, több mint valószínű hogy a 19-ik század utolsó évtizedében. Mikor kitört az első világháború, besorozták és rövid kiképzés után kiküldték a frontra. A hadtestet amelyben szolgált Lengyelországba vezényelték ki. Ott az Osztrák-Magyar hadsereg ellen folyt a harc. Benách bácsi fogságba esett, így került Erdélybe. A háború vége felé már tudta hogy milyen szörnyű az állapot szülőhazájában, így hát elhatározta hogy nem tér vissza. Megszerezte a román állampolgárságot, megnősült, családot alapított. Két gyermeke született: egy lány, Éva és egy fiú, Nuszi. Miután befejezték az iskolát, a két gyermek bekapcsolódott a családi "bizniszbe", apukától kitanulták a mesterséget, ők is fényképészek lettek.

A negyvenes évek végefelé Nuszi megnősült és feleségül vette a Zsókat, egy szép, kedves, ügyes lányt. A házaspárnak két fia született. Nuszi a motoros sport megszállottja volt. Mindig volt motorbiciklijje. Majdnem minden szabad idejét a motorbiciklinek szentelte. Tisztogatta, olajozta, kente, fente. A rossz nyelvek szerint, jobban szerette a motorbiciklijét mint a családját. Az én apámnak is volt motorbiciklijje és "nagy motorosnak" számított. Nem csoda hogy szoros baráti szálak fűzték Nuszihoz. Gyakran órákon át tudtak vitatkozni olyan témákról mint például hogy melyik motor előnyösebb: a kétütemű vagy a négyütemű?

Vasárnaponként, ha szép volt az idő, a tordai motorosok gyakran piknikeztek a Nyugati Kárpátokban. Persze Nuszi is, meg apám is velük tartottak, rendszerint feleségestől. Egyszer apám magával vitt egy ilyen piknikre (anyám otthon maradt mert nem érezte jól magát). Az út többé-kevésbé párhuzamosan haladt az Aranyos folyóval. Megtettünk talán 50 kilométert, majd megálltunk a folyó mellett. Néhány férfi tűzet rakott, a többiek nekiláttak halászni. Pisztrángot halásztak, méghozzá hálóval, pedig ez tiltva volt! Csak horgászbottal volt szabad halászni. Rövid idő alatt legalább egy tucat gyönyörű példányt fogtak. Közben az asszonyok is munkához láttak, felvágták a halakat, a belső részeket eltávolították, a pikkelyeket is, majd az így nyert "produktumot" kisütötték olajban. Ilyen finom halat azóta sem ettem!

* * *

Nuszi és családja 1962-ben aliáztak és Petach-Tikván telepedtek le. Ebben a városban akkortájt már sok tordai zsidó élt. 1964 szeptemberében mi is aliáztunk és szintén Petach-Tikván kerestünk és találtunk otthonra. Hogy miért pont Petach-Tikván? Hát ennek több oka volt: Az első talán az hogy ennek a városnak több iparnegyede van, így hát aránylag könnyen lehetett munkához jutni.

A második az hogy ez a város közel van Tel-Avivhoz, a nagy metropolishoz, de itt mégis minden olcsobb: az élelem, a ruha, a lakás.

A harmadik az hogy rokonaink és barátaink éltek itt, akik – szükség esetén – segíteni tudtak, sokszor egy jó tanács is sokat ért.

Eleinte rokonoknál laktunk, de másfél hónap után a Szochnut kiutalt nekünk egy kis lakást. Novemberben már beköltöztünk. Közben a tordaiak megtudták hogy aliáztunk és elkezdődött a "vizit szezon". Majdnem minden este valaki meglátogatott. Az emberek jól tudták mi kell egy új bevándorlónak, így hát praktikus ajándékokat hoztak: néhány kiló cukrot, lisztet, vagy rizset, pár kiló zöldséget vagy gyümölcsöt, egy liter olajat, néhány tucat tojást és így tovább. De volt olyan is aki két használt széket hozott. Minden jól jött, mindennek hasznát vettük.

Aztán egy este megjelent Nuszi is, Zsókával együtt. A fő beszéd téma természetesen a "klitá" (beilleszkedés) volt. Zsóka boldogan mesélte hogy mindketten dolgoztak és jól kerestek. Lakásuk is volt, igaz hogy hosszú éveken keresztül kell fizetni a részleteket, de hát más is így csinálja! A fiúk iskolába jártak, már jól elsajátították a nyelvet, sok barátjuk van. Tehát minden rendben! Nuszi látszólag únottan halgatta mindezt, aztán, majdnem suttogva, azt mondta apámnak hogy négy szemközt akar vele beszélni. Apám rögtön bevitte a hálósobába és becsukta az ajtót. Nuszi nyomban elmondta hogy mi a baj. Az ő baja az volt hogy képtelen volt lelkileg is beilleszkedni az izraeli életbe. Fizikailag igen, de lelkileg nem. Neki hiányzott a tordai társaság, a motorbicikli túrák, a Kárpátok, az Aranyos, a piknikek és a pisztráng. És ebből a dilémából, szerinte, csak egy kivezető út volt: visszatérni Tordára és ott folytatni "a régi jó életet". Apám megdöbbenve halgatta. Ez az ember teljesen bedilizett! Vissza menni Romániába, abba az átkozott kommunista diktatúrába? Ez tiszta őrület! Végül is apám egy kérdéssel válaszolt: "Mond Nuszi, mindezt te már elmondtad a családodnak?" Nuszi azt válaszolta hogy még nem. "Hát akkor mondd meg és miután megkapod a választ, tudni fogod hogy mit kell tenned!" mondta neki az apám.

Később megtudta hogy Nuszi valóban előadta a tervét családjának, de a felesége és a gyermekei azt válaszolták hogy csak menjen vissza ha akar, de egyedül, mert ők maradnak. Nuszi fontolóra vette az ügyet, a családját mégsem akarta otthagyni, úgy hogy "a tervből" csak "Füstbe ment terv" lett.

* * *

Rövid idővel aliázásunk után, apám munkát talált egy tel-avivi kis üzemben. Jó fizetést kapott, de keményen meg kellett dolgoznia érte. A munkanap reggel hétkor kezdődött és délután fél négyig tartott. Öt óra volt mire haza érkezett, fáradtan, kifacsarva, rosszkedvűen.

De egy szép nap, csoda történt! Apám jókedvűen tért haza, nem is látszott fáradtnak. Aztán elmondta hogy találkozott Zsókéval és ő titokban elmesélte hogy már egy éve minden hónapban befizet egy összeget egy takarékpénztárba . Egy motorbiciklire gyűjti a pénzt! Persze erről Nuszi nem tud semmit! "Hát igen, ez egy nagyszerű ötlet!" jelentette ki apám, majd hozzátette hogy ő is be akar fizetni egy kis összeget abba a takarékpénztárba. Ezt meg is tette, nem is egyszer!

Két év múltán, már egy jelentősebb összeg állt Zsóka rendelkezésére. Egy új motorbiciklire nem volt elég, de egy jó karban lévő használtira talán igen. Mint régi barátot és szakértőt, Zsóka apámat bizta meg hogy keressen egy megfelelő motorbiciklit. Apámnak ez egy nagy megtiszteltetés volt. Rögtön munkához látott. Sokfelé érdeklődött, esténként az apróhirdetéseket böngészte. Végülis egy kollegája a munkahelyén összehozta egy rokonával, akinek volt egy eladó motorbiciklijje. Apám elment, megnézte, a motorbicikli kifogástalan állapotban volt, az ára is megfelelt. Másnap a tulajdonos eljött Zsókához (Nuszi nem volt otthon) , a motorbiciklit leparkolta a ház mellett és megkötötték az üzletet.

Estefelé Nuszi hazajött, de Zsóka még nem szólt semmit. Csak másnap reggel mondta el a nagy titkot. Nuszi csak nézte a motorbiciklit, nem akart hinni a szemének. Egy negyed óra is eltelt ameddig megértette hogy nem álmodik és a motorbicikli valóban az övé. Aztán felpattant reá és úgy eltűnt mint a szélvihar. Próba útat tett: aszfalozott úton, kövezett úton, ösvényen, hegyen fel, völgyön le. Nagyszerűen működött a masina! Azt hiszem nem túlzok ha azt állítom, hogy aznap Nuszi volt a világ legboldogabb embere!

Sajnos ez a boldogság nem tartott sokáig. Még abban az évben, egy esős novemberi nap, Nuszi éppen útban volt valahova, persze az imádott motorbiciklijén. Az út kanyargós volt. Nuszi túl nagy sebességgel próbált bevenni egy kanyart, a kerekek megcsúsztak a nedves aszfalton, a motorbicikli megbillent, elvesztette egyensúlyát, Nuszi pedig átrepült az úttest másik oldalára, pont akkor amikor egy teherautó közeledett. A vezetőnek már nem maradt ideje lefékezni a nagy gépjárművet, Nuszi a kerekek alá került és egy pillanat alatt vége volt.

Szegény megboldogult apám! Évekig lelkiismeretfurdalásai voltak a történetek miatt. Hiába mondtuk neki hogy ő nem vétkes, hiszen nem ő vezette azt az átkozott motorbiciklit! De apám másképpen látta a dolgokat. Ő azt hangoztatta hogy a nagy hiba az volt hogy egyáltalán motorbiciklit vettek Nuszinak. Hiszen mindenki aki ismerte, tudta hogy Nuszi néha abszolút felelőtlenül vezetett.

Lehet hogy apámnak volt igaza.

Bolond Béla

1944 október közepe felé, Románia már teljes egészében fel volt szabadítva a náci uralom alól. Apám szerencsésen hazatért a munkaszolgálatból és nap mind nap halgatta az angol rádió magyar adását, onnan merítette az információkat. Azt mondta hogy rövid időn belül Amerika, Anglia és Oroszország legyőzik Németországot. Béke lesz, demokrácia, szabadság és az emberek világszerte jobban fognak élni.

Valamivel később Ernő nagybátyám is hazatért, ő is munkaszolgálatos volt. Ernő bácsi, apám idősebb testvére, agglegény volt és mivelhogy nem volt családja, nálunk telepedett meg. Úgy látszik nagyon megviselte a munkaszolgálat, de inkább lelkileg mint testileg. Minden reggel korán felkelt és kiült egy kis padra, az udvarban. Majdnem egész nap ott ült, egyik cigarettát a másik után szivta és közben csak bámészkodott a semmibe.

Nagyapám, aki a háboru előtt egy jómodú kereskedő volt Mezőzáhon, már nagyon unta a tétlenséget és mielőbb vissza akart térni a falujába és újra megnyitni az üzletet. De apám ezt nagyon ellenezte, ugyanis Hermin nagymama már nem élt és apám nem akarta hogy nagytata egyedül éljen a faluban.

Új életet kezdtünk. Új lakásba költöztünk, egy központi utcán. Szép, négy szobás lakás volt, egy nagy épület második emeletén.

Egy forró nyári nap, anyám leküldött a közeli fűszerüzletbe valamit venni, de útközben furcsa (vagy talán azt kellene írnom hogy szörnyű) dolog történt. Mentem az utcán és egyszerre csak látom hogy velem szembe közeledik egy ... boszorkány! Határozottan állítom hogy boszorkány volt! Pontosan úgy nézett ki mint a boszorkányok a meséskönyvben: magas volt, görnyedthátú, az arca csupa ránc, nagy sas orra, égő fekete szemei szinte perzselték azt akire ránézett, a fején valami furcsa fekete kalap, a bal vállán egy nagy táská amelyből mindenféle cafatok és rongyok lógtak ki, a jobb kezében hosszú bot. Sarkon fordultam és fejvesztve rohantam haza, egyenesen anyámhoz.

"Mami, Mami, kiáltottam lihegve, egy boszorkányt láttam az utcán!"

"Mit beszélsz te butaságokat! Már mondtam neked hogy boszorkányok nem léteznek!" válaszolta anyám.

"De igen! Ott megy az utcán! Gyere nézz ki az ablakon, akkor te is látni fogod!"

Anyám kinézett az ablakon és miután meglátta a "boszorkányt" csak ennyit mondott: "Na látod hogy butaságokat beszélsz?! Ez nem egy boszorkány! Ez Bella néni! Igaz hogy kissé bolond, de nem tesz senkinek semmi rosszat!"

Később megtudtam hogy mindenki ismerte a városban és csak "Bolond Béli"-nak szólították. Egy szerencsétlen teremtés volt. Nem volt neki sem családja, sem rokonai, sem barátai. Koldulásból tengette nyomoruságos életét. Néha

bekopogott egy lakásba és kért egy kis ennivalót, vagy egy kis pénzt, vagy egy ócska ruhát vagy cipőt. Az emberek sajnálták és legtöbbször valamit adtak neki. De Bolond Béla, úgylátszik, mégsem volt teljesen bolond! Volt benne valami öntudat, valami büszkeség. Ő mindig azt tartotta hogy ő nem koldus és mindenért amit kap, valamit ad cserébe. Hogy mit? Hát két dolog volt amivel szolgálhatott: kártyavetéssel és dalolással.

Egy este éppen nálunk volt amikor apám hazaérkezett. Bolond Béla mélyen a szemébe nézett, aztán azt mondta hogy meg akarja jósolni a jövőjét. Leültünk mind az asztal köré, Bolond Béla előszedte a kártyákat, rakosgatta őket, keverte, nézegette, ismeretlen szavakat motyogott és végül a következőket mondta: "Tisztelt uram! Maga most egy nagy vállalkozásba akar kezdeni. Ebben a vállalkozásban maga sok pézt hajlandó befektetni. De én azt mondom ne tegye ezt! Mert ez a vállalkozás nem fog sikerülni! Maga el fogja veszteni a pénzét!"

Ami igaz, igaz! Abban az időben apám, Ernő bácsival együtt, nagy fába vágták a fejszét! Egy kis üzemet terveztek létrehozni, amelybe nagyon jó minőségű kalcium port akartak gyártani, egy egészen új eljárással. A találmány Dr. Kertész István nevéhez fűződött, aki a tordai vegyi üzemek főmérnöke volt. Kalcium port azelőtt is gyártottak, de Dr. Kertész eljárása sokkal egyszerűbb volt és ennek megfelelően sokkal olcsóbb is! Először építettek egy "mini" üzemet és kipróbálták az eljárást kicsiben. A kísérlet nagyon jól sikerült. A kalcium por majdnem száz százalékosan tiszta volt. Aztán vettek a város peremén egy régi házat amit átalakítottak üzemmé. 1947 elején az üzem már működött. Apám volt az üzemvezető, Ernő bácsi csinálta az adminisztrációt és a "marketinget". A vállalat nagyon jól indult. A jó minőségű kalcium por igen keresett cikk volt a gyógyszer és a kozmetika iparban. Pár hónap leteltével olyan sok volt a megrendelés hogy már két *schicht*ben dolgoztak, az év végéfé pedig már három *schicht*ben! 1948 elején, apám és Ernő bácsi már azt tervezték hogy kibővítik az üzemet.

De még az év júniusában beütött a krach! Románia kommunista kormánya elhatározta hogy államosítja a vállalatokat. Eleinte az a hír járta hogy csak a nagy vállalatokat államosítják. De úgy látszik hogy az "elvtársaknak" evés közben megnőtt az étvágyuk, mert később már a kisebb vállalatokat is államosították.

Ez lett a sorsa a mi kis üzemünknek is, 1949 tavaszán.

* * *

Amint már említettem, Bolond Béla második "tudománya" a dalolás volt. Rekedt, beteges hangján mindig ugyanazt a régi nótát dalolta. Az emberek mégis türelemmel meghalgatták sőt gyakran meg is dicsérték!

Ezt a kissé együgyű nótát oly sokszor hallottam hogy még most is eszembe tartom:

A bécsi hegyeken
Fújnak a szelek
Írtam a babámnak
Két szép levelet.

Meg írtam neki
El fogom venni
Piros Pünkösöd napján
Fogunk esküdni.

Várhatsz babám, elvárhatsz,
Mig a lábodon elszáradsz!

Később gyakran feltettem magamnak a kérdést: vajon Bolond Béla csak ezt az egy nótát tudta? És ha nem, miért mégis mindig csak ezt dalolta?

Egy idős ember, aki már hosszú évek óta ismerte, azt mesélte nekem hogy fiatal korában Bella egy szép lány volt. Mestersége is volt, sőt kérője is! Már készültek az esküvőre, de egy szép nap a vőlegény eltűnt! Mintha a föld nyelte volna el! Egyesek azt mondták hogy titokban kivándorolt Amerikába, mások azt hogy megszökött egy másik lánnyal.

Tény az, hogy ezek után Bella már nem volt normális. Úgy látszik, ez a kis együgyű dal magába foglalta élete tragédiáját.

Idegenvezető Párizsban

Apám, Reich László, még az első világháboru előtt, 1909-ben, Erdélyben született. Ezekről az időkről, az idősebb generáció mindig csak úgy beszélt mint "a régi szép békebeli idők, amikor még Ferenc József volt a K. u. K. (Kaiser und König), aki minden alattvalóját egyformán szeretett".

A hetedik születésnapjára, apám egy lombfűrész kapott ajándékba egy rokontól, aki meg is tanította hogyan kell bánni a szerszámmal. Úgy látszik apám nagyon fogékony volt mert hamarosan barkácsolni kezdett: dobozokat, képkereteket és játékokat készített fából. Szülei gyakran nézték munka közben, aztán egy szép nap kijelentették: "Lacika asztalos lesz, hiszen látszik hogy ezt szereti!"

Miután elvégezte a négy elemi és a négy polgári, a szülei beadták egy ipariskolába hogy tanulja ki az asztalos mesterséget. Hogy ez egy bölcs lépés volt vagy sem, ezt csak sejteni lehet. Én azt hiszem hogy apám sokkal többre

lett volna képes! Dehát a múltat nem lehet megváltoztatni! 1926-ban, apám befejezte az ipariskolát és asztalos lett.

Néhány héttel az iskolaév befejezése előtt, megjelent az osztályban a Renault francia autógyár egyik képviselője aki csábító ajánlattal jött. Azt ajánlotta hogy az összes végzős fiatalok – akik az asztalos mesterséget tanútták – jöjjenek Párizsba, a Renault gyárban dolgozni, méghozzá jó fizetéssel! "Ez már döfi!" mondták a fiúk és nagyrészüket ott helyben aláírták a négy évre szóló szerződést. Apám is ezt akarta tenni, de mivelhogy jó kisfiú volt, gondolta hogy előbb megbeszéli az ügyet a szüleivel. De a szülők hallani sem akartak a dologról! "Még felszedesz nekem ott egy "sikszet"* és feleségül veszed! Csak ez hiányzik nekünk!" mondta az anyja rettegve.

Teltek – múltak a hetek, apám barátai mind elutaztak Párizsba, ő pedig otthon maradt és biztosan irigyelte őket, na meg a szüleiére is neheztelt, mert olyan "vaskalaposak" voltak. Látván hogy apám olyan szomorú és csüggedt, a szülei egy javaslattal jöttek elő: "Hát ha a fiú minden áron világot akar látni, csak utazzon, de nem Párizsba hanem Budapestre", (mert ott sok rokonuk élt). Ezt is csak három feltétellel: Az első az volt hogy rokonoknál fog lakni (ezek majd a "körmeire néznek" és ha netalán valami rosszat csinál, rögtön jelentik majd a szülőknek). A második az volt hogy dolgozni fog és házbért fog fizetni. A harmadik pedig az, hogy minden este legkésőbb kilenckor otthon lesz.

Apám nyomban elfogadta az összes feltételeket és máris készült az utra. Igaz, Pest az nem Párizs, de mégis egy szép nagy város és még mindig jobb mint otthon kuksolni. Budapesten egy nagybácsinál lakott és rövid időn belül munkát is talált, egy bútorgyárban. Közben a barátaival is levelezett (akik Párizsba utaztak).

Egy év után, kéthetes szabadságot kapott és haza utazott Erdélybe, meglátogatni a szüleit. De mikor vége volt a szabadságnak, apám – titokban – egy Párizsra szóló vonatjegyet vett. A szülei elkisérték Kolozsvárig, ott elbúcsúztak, apám felszállt a nemzetközi gyorsvonatra, de csak a végállomáson, Párizsban, szállt le. Ott már várták a barátai, akik szállásról is gondoskodtak, sőt még munkáról is, a Renault – ban.

Néhány nap mulva, apám levelet irt a szüleinek, amely körülbelül így kezdődött:

Drága Szüleim,

Végtelenül sajnálom, de a nemzetközi gyors nem állt meg Budapesten, sőt máshol sem, csak itt, Párizsban, a végállomáson. Tehát itt vagyok Párizsban, de ti ne aggodjatok emiatt!

Van szállásom, van munkám és keresetem! Minden rendben!

Párizsban a hétköznapok nehéz munkával teltek, de vasárnapokon apámnak és barátainak volt idejük megismerni a várost. Bizony, Párizsban van mit látni: az

Eiffel tornyot, a Notre Dame templomot, a Diadal ívet, az Obeliszket, a Sacré Coeur templomot, a Sorbonne egyetemet, aztán rengeteg muzeumot, képtárt és kiállítást. Később a környékre is kirándultak, főleg Versailles-ba és Fontainebleau-ba.

Nyáron, mikor mindenki vakációzott Franciaországban, apám meg a barátai is útra keltek, legtöbbször biciklin, és bejárták majdnem az egész országot. Apám mindenfelé fényképezett is, mert ő egy nagyszerű amatőr fényképész is volt.

1931-ben visszajött Erdélybe, a szülőföldre, de élete utolsó pillanatáig Franciaország szerelmese maradt.

Gyermekkoromban, a Tordai lakásunkban, volt apámnak egy féltve őrzött kincse: egy nagy doboz és benne több száz fénykép amit Franciaországból hozott. Gyakran előszedte őket és hosszasan nézegette. Néha leültetett engem is maga mellé, kezembe adott egy-egy képet és arra kért hogy nézzem jól meg. Aztán megmagyarázta hogy mit ábrázol. Így ismertem meg a Párizsi Notre – Dame templomot, a Versailles-i palótát, a Rouen-i katedrális, a Louvre muzeumot, a Loire völgyi kastélyokat és még sok más szép és érdekes dolgot Franciaországból.

1998 Augusztusában utaztam először Párizsba, feleségemmel együtt. A program szerint, az indulás pontosan éjfélre volt tervezve, de az utolsó pillanatban valami hibát fedeztek fel a repülőgépben és emiatt csak reggel 9-kor indultunk útnak. Holtfáradtan érkeztünk Párizsba. Valahogy elvándorogtunk a szállodáig ahol szobát rendeltünk és boldogok voltunk mikor azt megkaptuk. Végre egy kis pihenés! Másnap reggelig ki sem bújtunk az ágyból.

Reggel, frissen, kipihenten ébredtünk és az ízletes francia reggeli után "nyakunkba vettük a várost". Először végigsétáltunk a Mathurins utcán (itt volt a mi szállodánk) és elérkeztünk az Opera Térre (Place de l'Opera). Körülnéztem és egy furcsa érzés futott rajtam keresztül: minden olyan ismerősnek tűnt! Mintha már jártam volna erre! Hát persze hogy jártam! Ha nem is fizikailag, de szellemileg igen! Még gyermekkoromban, amikor apám fényképeit nézegettem! Ugyanaz a furcsa "déjà vu" érzés fogott el amikor megtekintettük Párizsban a többi nevezetességeit is. De apám hagyatéka még vidékre is kiterjedt. Legyen az a Versailles-i palota, vagy a Chambord kastély, vagy a Reims-i katedrális, apám emléke, szelleme és hagyatéka számomra mindig és mindenhol jelen volt.

- Siksze – nem zsidó nő

Notita autobiografica

M-am nascut in 1940 la Cluj. Copilaria si adolescenta mi-am petrecut-o la Turda. Acolo am facut si liceul. Pe urma am ajuns la Universitatea din Timisoara, la facultatea de matematica si fizica, pe care am absolvit-o in 1964. In acelasi an am emigrat in Israel, cu familia (parintii si sora) si ne-am stabilit la Petach-Tikva, 15 km est de Tel-Aviv.

Am fost profesor de matematica, statistica si cercetare operationala la Colegiul Tehnologic al Universitatii din Tel-Aviv; in paralel, am fost profesor de matematica si la Institutul Pedagogic (cu profil tehnologic) din Tel-Aviv. In anul 2006 am iesit la pensie. Sunt casatorit si am doi baieti: Michael si Amir si doua nepoate: Inbal si Shira.

Am inceput sa-mi scriu amintirile in urma cu doi ani. De fapt, cartea nu e organizata pe capitole, ci pe "cicluri". Primele doua cicluri, intitulate respectiv: "Amintiri din Turda" si "Amintiri din Timisoara" sunt scrise in limba romana. Ciclul al treilea, intitulat "Tordai emlekek" e scris in limba maghiara. Ultimul ciclu, intitulat "Zichronot" e scris in limba ebraica (ivrit). Decembrie 2011

http://ro.wikipedia.org/wiki/Evreii_din_Turda